

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original Article

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกร
สวนส้มเขียวหวาน ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

Factors affecting health risk behaviors of tangerine farmers in
Si Satchanalai District Sukhothai Province

สิริยากรณ์ กันหมุด

Siriyakorn Kanmud

พันธ์ทิพย์ หินหุ้มเพชร

Pantip Hinhumpatch

กนกทิพย์ จักขุ

Kanokthip Juksu

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Public Health, Naresuan University

DOI: 10.14456/dcj.2022.49

Received: August 1, 2021 | Revised: December 27, 2021 | Accepted: February 7, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนาภาคตัดขวางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรจำนวน 230 คน คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ Eta และ Pearson correlation และสถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่าครัวเรือนเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานส่วนใหญ่มีระดับความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 88.70 และร้อยละ 94.35 ตามลำดับ พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 91.30 เมื่อพิจารณาอำนาจการทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานได้แก่ รายได้ (Beta=0.195) การดื่มสุรา (Beta=0.215) ปัจจัยเอื้อ (Beta=0.209) การสูบบุหรี่ (Beta=0.133) และปัจจัยเสริม (Beta=0.134) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ได้ร้อยละ 16.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนควรมีนโยบายส่งเสริมเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ จัดตั้งศูนย์ให้ความรู้เพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงานและส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลพฤติกรรมสุขภาพ จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ติดต่อผู้พิมพ์ : สิริยากรณ์ กันหมุด

อีเมล : siriyakorn8927@gmail.com

Abstract

This cross-sectional descriptive research aimed to study the level of health risk behaviors and factors influencing health risk behaviors during work among tangerine farmers in Si Satchanalai District, Sukhothai Province. The sample consisted of 230 registered tangerine farmers, who were selected using a simple random

sampling technique. The data was collected using self-administered questionnaires and analyzed using the frequency distribution, percentage, Eta, Pearson correlation, and stepwise multiple regression analysis. The results indicated that the majority of tangerine farmers had high levels of knowledge, perception, and behaviors towards health risk behaviors related to work at 88.70%, 94.35%, and 91.30%, respectively. The significant predictors of health risk behaviors related to work included income ($\text{Beta}=0.195$), alcohol consumption ($\text{Beta}=0.215$), enabling factors ($\text{Beta}=0.209$), smoking ($\text{Beta}=0.133$), and reinforcing factors ($\text{Beta}=0.134$), which collectively are able to predict health risk behaviors approximately 16.90%, with statistical significance of 0.05. Therefore, related agencies should give priority to occupational health and safety, as well as raising awareness and changing health risk behaviors among tangerine farmers.

Correspondence: Siriyakorn Kanmud

E-mail: siriyakorn8927@gmail.com

คำสำคัญ

เกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน, พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ, พฤติกรรมในการทำงาน

Keywords

tangerine farmers, health risk behavior, work behavior

บทนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320.7 ล้านไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมประมาณ 149.3 ล้านไร่⁽¹⁾ ปัจจุบันรูปแบบของการเกษตรเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อประกอบอาหารเป็นการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ตลอดจนมีการขยายตัวของภาคธุรกิจในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรต้องเร่งผลผลิตที่ตนเองเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตที่ดี มีจำนวนมาก และทันเวลาตามความต้องการของตลาด จึงจำเป็นต้องใช้ปุ๋ย ฮอร์โมน และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อป้องกันศัตรูพืชมารบกวนและทำลายผลผลิต ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรใช้มีมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดมีระดับความเป็นพิษต่อร่างกาย ตั้งแต่มีพิษเล็กน้อย ถึงมีพิษร้ายแรง ทำให้เกิดปัญหาต่อภาวะสุขภาพของเกษตรกรและประชาชนผู้บริโภค จากผลการตรวจคัดกรองสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปี 2560 ของกลุ่มเกษตรกรจำนวน 251,794 คน มีผลการตรวจเสี่ยง/ไม่ปลอดภัย จำนวน 71,575 คน คิดเป็นร้อยละ 28.43⁽²⁾ จากบริบทการทำงานที่ต้องอาศัยแรงในการยก ลังส้ม สะพายย่ามเก็บส้ม ความอดทนต่อสภาพอากาศที่ร้อนของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน จึงทำให้เกษตรกรสวนส้มเขียวหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยง ทางสุขภาพสูง

เนื่องจากส้มเขียวหวานเป็นพืชที่ต้องดูแลทุกระยะของการเพาะปลูก มีความอ่อนไหวต่อโรคและศัตรูพืชสูง เกษตรกรจึงจำเป็นต้องดูแลรักษาเป็นอย่างดี บำรุงทุกขั้นตอนและใช้สารเคมีเป็นประจำ จึงทำให้กระทรวงสาธารณสุขต้องหานโยบายในการดูแลสุขภาพของเกษตรกรมากขึ้น เช่น การเจาะเลือดตรวจสารพิษตกค้างสำหรับเกษตรกร มีคลินิกเกษตรกรสำหรับให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพ เป็นต้น

อาชีพเกษตรกรส้มเขียวหวานเป็นอาชีพสำคัญในประเทศไทย เนื้อที่ในการปลูกส้มเขียวหวาน 94,561 ไร่ ให้ผลผลิตมากถึง 146,546 ตันต่อปี พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ เช่น จังหวัดสุโขทัย เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แพร่ ลำปาง พะเยา ฯลฯ ในปี 2561 จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 2,109,662 ไร่ เนื้อที่ปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุด (26,258 ไร่) เมื่อพิจารณาพื้นที่ในจังหวัดสุโขทัยพบว่า อำเภอศรีสัชนาลัย มีพื้นที่สำหรับปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุด และมีผลผลิตปีละ 30,777 ตันต่อปี⁽³⁾ โดยตำบลแม่สินเป็นตำบลที่มีจำนวนครัวเรือนขึ้นทะเบียนเป็นครัวเรือนเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานมากที่สุด และผลการตรวจสารพิษตกค้างของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ตำบลแม่สิน ในปี 2561 พบว่ามีสาร

พืชตกค้างในเกษตรกรจำนวน 295 คน จากจำนวนทั้งหมด 708 คน ซึ่งเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานส่วนใหญ่ใช้สารเคมี เพื่อกำจัดวัชพืช กำจัดไร และกำจัดแมลงในกลุ่มออกแกรโนฟอสเฟต ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน อำเภอศรีสัชนาลัยมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในหลายด้าน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุด โดยเลือกใช้ทฤษฎี Precede Framework มาใช้ในการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน เป็นการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมสุขภาพ หรือปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในกระบวนการสุศึกษาที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ โดยจำแนกปัจจัยเป็น 3 ข้อ คือ ปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริม

วัสดุและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบภาคตัดขวาง (Crosssectional study) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 1,888 ครัวเรือน⁽³⁾ กลุ่มตัวอย่างใช้การคำนวณขนาดในกรณีที่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน⁽⁴⁾ โดยคำนวณจากสูตรการประมาณขนาดตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ใช้การคำนวณขนาดเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากรในกรณีที่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน⁽⁴⁾

$$n = \frac{N\sigma^2 z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}{d^2(N-1) + \sigma^2 z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}$$

เมื่อ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร คือ 1,888 คน

$z_{1-\frac{\alpha}{2}}$ = ค่ามาตรฐานที่ช่วงเชื่อมั่น 95%

($\alpha=0.05$) เท่ากับ 1.96

σ^2 = ระดับค่าความแปรปรวน ($\sigma=0.39$)

ของ วารุณี พันธวงศ์, 2560

Error (d) = ความคลาดเคลื่อนของการ

ประมาณค่าเท่ากับ 0.05

Alpha (α) = ระดับความเชื่อมั่น 95% = 0.05

$$n = \frac{(1,888 (0.39)^2 (1.96)^2)}{(0.05)^2 (1,888 - 1) + (0.39)^2 (1.96)^2}$$

$n = 209$

ผู้วิจัยเพิ่มกลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยแบบสำรวจอีกร้อยละ 10 เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความชัดเจนของประชากรเพิ่มขึ้น และป้องกันกรณีข้อมูลสูญหายหรือข้อมูลไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 230 คน

คัดเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ 1) ตัวแทนครัวเรือนที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน 1 คนต่อ 1 ครัวเรือน 2) สามารถอ่าน เข้าใจภาษาไทย และสามารถกรอกแบบสอบถามได้ด้วยตนเอง 3) มีอายุระหว่าง 20–59 ปี และเกณฑ์การคัดออก ดังนี้ 1) กลุ่มตัวอย่างเจ็บป่วยกะทันหันจนไม่สามารถตอบแบบสอบถามของงานวิจัย 2) กลุ่มตัวอย่างย้ายที่อยู่อาศัย **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดของการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย อายุ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ โรคประจำตัว การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ โดยคำถามมีทั้งให้เลือกตอบและเติมคำในช่องว่าง

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยเอื้อต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน จำนวน 4 ข้อ เช่น มีศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ ให้เลือกตอบมีหรือไม่มี

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน จำนวน 18 ข้อ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน จำนวน 18 ข้อ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบให้ตรงกับความคิดเห็นมากที่สุดเพียงข้อเดียว โดยมีให้เลือก มาก ปานกลางและน้อย

ส่วนที่ 5 ปัจจัยเสริมต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน จำนวน 4 ข้อ เช่น สมาชิกในครอบครัวแนะนำเกี่ยวกับท่าทางในการทำงาน เป็นต้น ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ ใช่หรือไม่ใช่

ส่วนที่ 6 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน จำนวน 18 ข้อ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

การให้คะแนนและแปลผล

แบบประเมินส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านปัจจัยเอื้อ เช่น ชุมชนของท่านมีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ป้องกันอันตราย เช่น รองเท้าบูท หมวก แวนตา ผ้าปิดจมูก เป็นต้น มีศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่เข้ามาแจกอุปกรณ์ป้องกันอันตราย มีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ราคาย่อมเยา ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ (Checklist) เพียงข้อเดียว

แบบประเมินส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน มีเกณฑ์ของการให้คะแนน ดังนี้ ตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน

การแปลผลคะแนนโดยพิจารณาตามเกณฑ์

ดังนี้ คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 60 (คะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 11 คะแนน) หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานในระดับต่ำ คะแนนระหว่างร้อยละ 60-80 (คะแนนเฉลี่ย 12-14 คะแนน) หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานในระดับปานกลาง คะแนนมากกว่าร้อยละ 80 (คะแนนเฉลี่ยมากกว่า 15 คะแนน) หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานในระดับสูง

แบบประเมินส่วนที่ 4 การรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน เกณฑ์ของการให้คะแนน โดยความคิดเห็นเชิงบวกลำดับคะแนนคือ 3, 2 และ 1 และความคิดเห็นเชิงลบจะเป็น 1, 2 และ 3

การวัดระดับการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยง ปัจจัยเสริม และพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ ที่มีค่าตั้งแต่ 1.00-3.00 โดยแบ่งอันตรายภาคชั้นของคะแนนรวมในแต่ละประเด็น เป็น 3 ชั้น โดยนำคะแนนสูงสุดลบด้วยคะแนนต่ำสุดหารด้วย 3

ระดับการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงในการทำงานมีอันตรายภาคชั้น=12.00 โดย 43.00-54.00 คะแนนมีการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง 30.00-42.00 คะแนนมีการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง 18.00-29.00 คะแนนมีการรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับต่ำ

แบบประเมินส่วนที่ 5 ปัจจัยเสริมต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน การแปลผลแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับควรปรับปรุง ใช้ค่าเฉลี่ยที่มีค่าตั้งแต่ 4-12 โดยนำคะแนนมาปรับเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อ จากนั้นนำค่าคะแนนเฉลี่ยดังกล่าวมาปรับเป็นช่วงค่าคะแนนเฉลี่ย

แบ่งช่วงคะแนนเป็น 3 อันตรภาคชั้น โดยช่วงค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับการได้รับปัจจัยเสริมต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน 4.00-6.99

หมายถึงได้รับปัจจัยเสริมในระดับสูงต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน 7.00–9.99 ได้รับปัจจัยเสริมในระดับปานกลางต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน 10.00–12.00 ได้รับปัจจัยเสริมในระดับต่ำต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน

แบบประเมินส่วนที่ 6 พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน

เกณฑ์ของการให้คะแนนโดยความคิดเห็นเชิงบวกลำดับคะแนนคือ 3, 2 และ 1 และความคิดเห็นเชิงลบจะเป็น 1, 2 และ 3

การวัดระดับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ปัจจัยเสริมต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ สูง ปานกลาง และต่ำ มีค่าตั้งแต่ 1.00–3.00 โดยนำคะแนนมาปรับเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อ จากนั้นนำค่าคะแนนเฉลี่ยดังกล่าวมาปรับเป็นช่วงค่าคะแนนเฉลี่ยโดยอันตรภาคชั้น=12.00

ระดับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน โดย 43.00–54.00 คะแนน มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง 30.00–42.00 คะแนน มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง 18.00–29.00 คะแนน มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน/พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับต่ำ

การตรวจสอบเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) เท่ากับ 0.78 และผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทำการทดลองในกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษา จำนวน 50 คน เพื่อหาความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) ใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินปัจจัยเอื้อ ปัจจัยเสริม แบบประเมินเกี่ยวกับความรู้แบบประเมินการรับรู้และแบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงทาง

สุขภาพในการทำงาน เท่ากับ 0.78 สามารถวัดค่าตัวแปรหลักในการวิจัยอยู่ในระดับที่มีความเชื่อมั่นสูงพอที่จะยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2563 ถึง มกราคม 2564 โดยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ยื่นขอรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เลขที่อนุมัติ IRB No. 0704/62 COA No.507/2019 และก่อนการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการตอบแบบสอบถามอย่างละเอียดให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ โดยไม่มีการลงชื่อในแบบสอบถาม ใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม 30 นาที โดยภายหลังที่กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามทุกฉบับ และนำมาวิเคราะห์ผลทั้งหมด 230 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน พฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบสถิติสหสัมพันธ์อีต้า (ETA Correlation) วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา โรคประจำตัว การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพเนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและการทดสอบสถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson correlation) วิเคราะห์ข้อมูลสัมพันธ์ระหว่าง อายุ รายได้ ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานเนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอำนาจของการทำนายพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน โดยใช้สถิติ Stepwise multiple regression

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 73.91 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.30 (ค่าสูงสุด=22 ปี ค่าต่ำสุด=59 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=8.31) มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับของประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 83.04 ส่วนใหญ่อยู่ในสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 54.8 ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 20,001-40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.26 และมีค่าเฉลี่ย 85,013.04 บาท (ค่าต่ำสุด=3,000 บาท ค่าสูงสุด=500,000 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=100,756.13) และไม่มีโรคประจำตัว คิด

เป็นร้อยละ 76.95

1. ความรู้ การรับรู้และพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 88.70 การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 94.30 เมื่อพิจารณาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 91.30 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับความรู้ การรับรู้ และพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน (n=230)
Table 1 Number, percentage of the sample classified by level of knowledge, perception, and health risk behaviors (n=230)

ความรู้ การรับรู้ และพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน		
ค่าเฉลี่ย=15.73, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=2.68, ค่าสูงสุด=18, ค่าต่ำสุด=6		
ระดับสูง	204	88.70
ระดับปานกลาง	25	10.87
ระดับต่ำ	1	0.43
การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน		
ค่าเฉลี่ย=48.48, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=6.11, ค่าสูงสุด=54, ค่าต่ำสุด=32		
ระดับสูง	217	94.35
ระดับปานกลาง	13	5.65
พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน		
ค่าเฉลี่ย=44.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=5.57, ค่าสูงสุด=54, ค่าต่ำสุด=36		
ระดับสูง	210	91.30
ระดับปานกลาง	20	8.70

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานและอำนาจทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน

2.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน โดยใช้สถิติ Eta และ สถิติ Pearson correlation

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า เพศชาย การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างมีนัย

สำคัญทางสถิติ ($p=0.023, 0.011, 0.006$) ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Eta เท่ากับ 0.150, 0.197, 0.210 ตามลำดับ ส่วน ระดับการศึกษา สถานภาพ และโรคประจำตัว ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน (ตารางที่ 2) เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่าง อายุ รายได้ ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริม โดยใช้สถิติ Pearson correlation พบว่า อายุ มีความ

สัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=-0.136, p=0.039$) รายได้มีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=-0.273, p<0.001$) ปัจจัยเอื้อมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=-0.213, p=0.001$) ส่วนความรู้

เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน และปัจจัยเสริมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.085, p=0.197$) ($r=0.089, p=0.179$) ($r=0.082, p=0.215$) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่าง เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา โรคประจำตัว การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ กับ พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานโดยใช้สถิติ Eta ($n=230$)

Table 2 Correlation coefficients between gender, status, educational level, comorbidities, drinking, or smoking and health risk behaviors using Eta statistics ($n=230$)

ปัจจัย	พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ในการทำงาน	F	p
	Eta		
เพศ	0.150	5.242	0.023*
สถานภาพ	0.167	1.614	0.172
ระดับการศึกษา	0.078	0.341	0.850
โรคประจำตัว	0.027	0.170	0.680
การดื่มสุรา	0.197	4.575	0.011*
การสูบบุหรี่	0.210	5.219	0.006**

*นัยสำคัญที่ระดับ 0.05 **นัยสำคัญที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์ของสัมพันธ์ ระหว่าง อายุ รายได้ ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริม กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติ Pearson correlation ($n=230$)

Table 3 Correlation coefficients between age, income, knowledge of risky behavior, perceptions of risky behaviors, facilitating factors, reinforcing factors and health risk behaviors of the sample group using Pearson correlation statistics ($n=230$)

ปัจจัย	พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน	
	R	P
อายุ	-0.136	0.039*
รายได้	-0.273	<0.001**
ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน	0.085	0.197
การรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงาน	0.089	0.179
ปัจจัยเอื้อ	-0.213	0.001**
ปัจจัยเสริม	0.082	0.215

*นัยสำคัญที่ระดับ 0.05 **นัยสำคัญที่ระดับ 0.01

2.2 ปัจจัยที่มีอำนาจทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน โดยใช้สถิติ Stepwise multiple regression analysis

ผลการศึกษา พบว่า การวิเคราะห์หัตถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ได้ทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นคือ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linearity) มีค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบปกติ ค่าความคลาดเคลื่อนมีความอิสระต่อกัน โดยนำค่าที่ได้ 1.518 ไปเทียบกับเกณฑ์การแปลค่าของ Durbin-Watson กำหนดค่าเข้าใกล้ 2 (มีช่วงระหว่าง 1.5-2.5) และตัวแปรอิสระด้วยกันจะไม่มีความสัมพันธ์กันเอง ซึ่งค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนไม่ต่างจาก 0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และค่า VIF (Variance Infla-

tion Factor) ต้องไม่เกิน 10 ค่า Tolerance มีค่าสูงสุดไม่เกิน 1 ซึ่งพบว่าค่า Tolerance ที่มีค่าน้อยที่สุดที่สุด คือ 0.898 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.20 และมีค่า VIF (Variance Inflation Factor) ที่มีค่ามากที่สุด คือ 1.026 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันเอง หรือไม่มีภาวะ Multicollinearity ดังนั้น รายได้ การดื่มสุรา ปัจจัยเอื้ออายุและปัจจัยเสริม สามารถร่วมทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ได้ร้อยละ 16.9 และสามารถสร้างสมการทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน ในรูปคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$$Y = a - b_1(x_1) - b_2(x_2) - b_3(x_3) - b_4(x_4) + b_5(x_5)$$

พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ = $0.273 - 0.001$ (รายได้) $- 2.426$ (การดื่มสุรา) $- 0.959$ (ปัจจัยเอื้อ) $- 0.089$ (อายุ) $+ 1.008$ (ปัจจัยเสริม) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง รายได้ การดื่มสุรา ปัจจัยเอื้อ อายุ และปัจจัยเสริม กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

Table 4 Correlation coefficients between income, alcohol use, contributing factors, age, supporting factors and health risk behaviors of tangerine orchard farmers, Si Satchanalai District, Sukhothai Province

ตัวแปรทำนาย	R ² change	B	Beta	t	P
รายได้	0.074	-0.001	0.195	3.088	0.002**
การดื่มสุรา	0.098	-2.426	0.215	3.485	0.001**
ปัจจัยเอื้อ	0.125	-0.959	0.209	3.248	0.001**
อายุ	0.137	-0.089	0.133	2.155	0.032*
ปัจจัยเสริม	0.151	1.008	0.134	2.150	0.033*

Constant (a)=0.273 R square=0.169 Adjusted R square=0.151

F=9.128 p<0.05

*นัยสำคัญที่ระดับ 0.05 **นัยสำคัญที่ระดับ 0.01

วิจารณ์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง การรับรู้เกี่ยวกับ

พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูง โดยรับรู้ว่ายาลฆ่าแมลงมีผลเสียต่อร่างกายมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความตระหนักและเข้าใจพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ อาจมาจากช่องทางการสื่อสารต่างๆ การอบรม และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งจากข้อมูลพบว่ามีศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ ร้อยละ 48.70 หากชุมชนหรือเจ้าหน้าที่รัฐส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียนรู้

ดังกล่าว ฝึกอบรมเกษตรกรย่อมมีความรู้ การรับรู้ และพฤติกรรมที่ดีขึ้น ทั้งนี้พบว่าพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานอยู่ในระดับสูงในด้านการใช้สารเคมีโดยไม่ป้องกัน การยกถังส้มที่มีน้ำหนักมากเกินไป การเก็บส้มในสภาพอากาศร้อน และการไม่สวมอุปกรณ์ป้องกัน อาจเพราะสภาพอากาศของประเทศไทย รวมถึงความสะดวกสบายในการทำงานของเกษตรกร ทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงใจวิชัย และคณะ⁽⁵⁾ ศึกษาเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงในระดับสูงจากการใช้สารกำจัดวัชพืชในปริมาณมาก และสวมชุดป้องกันตนเองไม่เหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jallow⁽⁶⁾ ได้ทำการศึกษา ระดับความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของคูเวต พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยอมรับว่าสารกำจัดศัตรูพืชเป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเอง และส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (Personal Protective Equipment: PPE) ในการกำจัดสารกำจัดศัตรูพืช และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Begashaw⁽⁷⁾ ศึกษาเกี่ยวกับ ความรู้ของเกษตรกรทัศนคติการปฏิบัติและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้านชลประทานชนบทภาคตะวันตกเฉียงใต้ของเอธิโอเปีย พบว่า เกษตรกรไม่เคยใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลใด ๆ (PPE) เพื่อป้องกันตัวเองจากการได้รับสารกำจัดศัตรูพืช

จังหวัดสุโขทัยมีพื้นที่ในการปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุดในประเทศไทย มีความจำเป็นต้องรักษา และควบคุมคุณภาพของส้มเขียวหวาน จึงใช้ปุ๋ยและใช้สารชีวภัณฑ์กำจัดศัตรูพืชอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีขั้นตอนการดูแลอย่างพิถีพิถัน ตั้งแต่การเริ่มปรับดินเพื่อปลูกส้มดูแลรดน้ำ ป้องกันไม่ให้มีโรคและแมลงรบกวน ในแต่ละวันเกษตรกรจะต้องออกดูแลสวนส้มจนได้ผลผลิต และเก็บเกี่ยวเพื่อส่งขายทั้งผลสด และส่งโรงงานผลิตน้ำส้มคั้นจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรสวนส้มเขียวหวานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากทำ

หน้าที่เก็บส้มเขียวหวาน ส่วนใหญ่มีการดื่มสุราเป็นบางครั้ง และไม่สูบบุหรี่ โดยเพศ การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวได้ว่า เพศหญิง การสูบบุหรี่ และการดื่มสุราจะทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาพร แสงพรหม และคณะ⁽⁸⁾ ศึกษาเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพจากการทำไร่ไถของเกษตรกรชาวไร่ไถ พบว่า เกษตรกรสูบบุหรี่ขณะพ่นสารเคมีเป็นประจำ โดยหากเกษตรกรยังมีการปฏิบัติเช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของเกษตรกรได้ และการได้รับสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทางปากจะมีความรุนแรงมากกว่าทางผิวหนังซึ่งอาจเกิดอันตรายโดยเฉียบพลัน โดยงานวิจัยของ Khanal⁽⁹⁾ ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเนปาล พบว่าเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะสูบบุหรี่หรือเคี้ยวยาสูบในระหว่างกระบวนการฉีดพ่น

เกษตรกรสวนส้มเขียวหวานส่วนใหญ่มีอายุ 50-59 ปี พบว่าอายุมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึง อายุที่น้อยลงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น รายได้มีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายได้ที่น้อยลงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้นในด้านปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกันอันตรายมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึง การเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจะช่วยให้มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของนิพาวรรณ แสงพรหม และคณะ⁽⁸⁾ ที่ศึกษาในกลุ่มเกษตรกรไร่ไถ พบว่า ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การอบรมการใช้และป้องกันสารเคมี แหล่งข้อมูลการใช้และการป้องกันสารเคมี การศึกษาหาข้อมูลการใช้และการป้องกันสารเคมีมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้และการป้องกันสารเคมีของผู้ประกอบอาชีพไร่ไถ

ในการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ได้แก่ รายได้ การดื่มสุรา ปัจจัยเอื้อ อายุ และปัจจัยเสริม โดยรายได้ของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ มีพฤติกรรมดื่มสุรา และดื่มในขณะทำงาน อายุอยู่ในกลุ่มวัยทำงาน ช่วงปลาย มีความเสี่ยงต่อพฤติกรรมสุขภาพ และยังขาดศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ โดยสามารถอภิปรายปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงได้ดังนี้

รายได้มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน เนื่องจากรายได้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมไปถึงพฤติกรรมในการทำงาน การมีรายได้ต่ำทำให้ไม่สามารถเลือกซื้ออุปกรณ์การป้องกันสารเคมีได้ จึงไม่สวมถุงมือและผ้าปิดจมูก ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสายน้ำผึ้ง บุญวาทิ⁽¹⁰⁾ ซึ่งศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากอันตรายในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ที่พบว่าเกษตรกรจะมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรายได้ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของณรงค์ฤทธิ์ วัชรพา⁽¹¹⁾ ที่พบว่าเกษตรกรมีรายได้แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีไม่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้ประสบการณ์ของตนเองร่วมกับการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกัน

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ดื่มสุรา และมีการดื่มสุราระหว่างทำงาน มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน เนื่องมาจากการดื่มสุราเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่ดี หากมีการดื่มจะทำให้ประสิทธิภาพการทำงานไม่เต็มที่ และอาจทำให้เกิดอันตราย อุบัติเหตุระหว่างการทำงานได้ เช่น การหกล้ม การใช้สารเคมีที่ไม่ถูกวิธี และมีพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ ตามมา สอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำเงิน จันทรมณี⁽¹²⁾ ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายได้แก่ การดื่มสุราในขณะที่ปฏิบัติงานทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ ในขณะที่ปฏิบัติงาน

ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ มีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ป้องกัน มีศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่เข้ามาแจกอุปกรณ์ป้องกันอันตราย และมีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ราคาย่อมเยา จะช่วยให้มีพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากการทำงานมีมากขึ้น พฤติกรรมเสี่ยงมีน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยของเอกพล กาละดี⁽¹³⁾ ศึกษาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชพบว่า ปัจจัยเอื้อ ประกอบด้วย การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งกระจายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การมีอุปกรณ์ในการป้องกันอันตราย การเข้าถึงแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ป้องกันอันตราย มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และสอดคล้องกับทฤษฎี PRECEDE-PROCEED Model ได้แก่ ปัจจัยเอื้อ คือ คุณลักษณะของสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงที่น้อยลง การมีแหล่งเสริมสร้างการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ป้องกันอันตราย แหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ย่อมส่งผลให้มีพฤติกรรมเสี่ยงของผู้ประกอบอาชีพลดน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Okonya⁽¹⁴⁾ ศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรและผลกระทบด้านสุขภาพของประเทศกานา แนะนำให้มีการฝึกอบรมเกษตรกรเกี่ยวกับการจัดการและการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้มากขึ้น จะช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงของเกษตรกรได้

อายุของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วง 50-59 ปี มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรทั่วไป จากการศึกษาพบว่าอายุมีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของเกษตรกร ยิ่งอายุมากขึ้นจะทำให้พฤติกรรมเสี่ยงสูง อาจเป็นเพราะยิ่งอายุสูงขึ้นจะยิ่งมีโรคประจำตัวอื่นๆ รวมไปถึงความแข็งแรงของร่างกายที่น้อยลง อาจมีอาการปวดหลัง ท่ายกสิ่งของ ปัญหาในการเอี้ยวตัวและบิดตัว เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dangkrian B⁽¹⁵⁾ ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่ปลูกผักเนื่องจากมีการให้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชชนิดเดียวกันและมีท่าทางในเพาะปลูกคล้ายกัน

ปัจจัยเสริม ได้แก่ การได้รับคำแนะนำจากบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกร เนื่องมาจากการได้รับข้อมูล คำแนะนำที่ผิด ๆ จากเพื่อนบ้านและบุคคลในครอบครัว จึงทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Joshua S (2015) ศึกษาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งขนาดเล็กในยูกันดา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชจากเกษตรกรรายอื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพล กาละดี⁽¹³⁾ ศึกษาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของชาวบ้าน พบว่า การได้รับคำแนะนำของบุคคลในครอบครัว/ญาติ บุคลากรสาธารณสุข หน่วยงานต่าง ๆ มีผลต่อพฤติกรรม การป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของชาวบ้าน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและความเสี่ยงในการทำงาน รวมทั้งสร้างความตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเสี่ยงทางสุขภาพจากการทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน

สรุป

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ได้แก่ รายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมไปถึงพฤติกรรมในการทำงาน การซื้ออุปกรณ์การป้องกันตนเองในการทำงาน ควรส่งเสริมการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน การดื่มสุรา มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงมากขึ้น ควรมีการรณรงค์ลดการดื่มสุรา และเน้นการลดการดื่มสุราขณะทำงานของเกษตรกรสวนส้มเขียวหวาน ควรส่งเสริมให้มีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ป้องกัน มีศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่เข้ามาแจกอุปกรณ์ป้องกันอันตราย และมีแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ราคาถูกในชุมชน เพื่อเพิ่มการเข้าถึงให้กับเกษตรกรมากขึ้น อายุมีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยง เช่น อายุน้อย ทำให้มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยอาจมีอาการ

ปวดหลังจากการทำงาน มีการเอี้ยวตัวบิดตัวที่ผิดวิธี กล้ามเนื้อยึดหยุ่นเร็วเกินไป เพราะยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการทำงาน และปัจจัยเสริมด้านการได้รับคำแนะนำจากบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้านมีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในการทำงานของเกษตรกรสวน เนื่องมาจากการได้รับข้อมูล คำแนะนำจากประสบการณ์ของบุคคลอื่นโดยตรง จะส่งเสริมให้มีพฤติกรรมในการทำงานที่ดีขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานเกษตรอำเภอศรีสัชนาลัย สาธารณสุขอำเภอศรีสัชนาลัย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งแล้ง และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในอำเภอศรีสัชนาลัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและช่วยอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ขอขอบคุณเกษตรกรสวนส้มเขียวหวานที่เข้าร่วมการวิจัยทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Office of Agricultural Economics. Quantity and value of imports of agricultural hazardous substances in 2014–2018 [Internet]. [cited 2021 05 17]. Available from: <http://www.oae.go.th/view/1/ปัจจัยการผลิต/TH-TH> (in Thai)
2. Division of Occupational and Environmental Diseases. Occupational diseases from agriculture [Internet]. [cited 2021 Oct 17]. Available from: <http://envocc.ddc.moph.go.th/contents/view/404> (in Thai)
3. Official Statistics of Thailand. Farmers who registered in 2014–2016 [Internet]. 2016. [cited 2021 Sep 25]. Available from: http://statv2.nic.go.th/Agriculture/11010100_04.php (in Thai)

4. Daniel WW. Biostatistics: A foundation of analysis in the health sciences. 6th ed. New Jersey: John Wiley&Sons; 1995.
5. Wichai D, Kessomboon P, Sunvijid N. Risk behaviors and factors related to risk of pesticides use among farmers in Lampataw dam water-shade, Chaiyaphum province. Journal of the Office of DPC7 Khon Kean. 2018;25(2):22-34. (in Thai)
6. Jallow MFA, Awadh DG, Albaho MS, Devi VY, Thomas BM. Pesticide risk behaviors and factors influencing pesticide use among farmers in Kuwait. Sci Total Environ. 2017;574:490-8.
7. Begashaw B, Tessema F, Gesesew HA. Health care seeking behavior in southwest Ethiopia. PloS one. 2016;11(9):e0161014.
8. Sriwong N, Inmuong U. Health impacts from sugarcane growing on sugarcane farmers in Nongkungkeao sub-district, Sriboonrung district, Nongbualamphu province. KKU Journal for Public Health Research. 2013;6(2):14-22. (in Thai)
9. Khanal G, Singh A. Patterns of pesticide use and associated factors among the commercial farmers of chitwan, Nepal. Environmental health insights. 2016;10:EHI. S40973.
10. Boonwathee S. Preventive behaviors from hazard in using chemical pesticides among farmers in Laemkhlad subdistrict, Muang district, Trat province [dissertation]. Chonburi: Burapha University; 2010. (in Thai)
11. Wangraha N. Chilli production practices and pesticide application behaviors of chilli growers in important production areas in the northeastern region [dissertation]. Khonkaen: Khonkaen University; 2007. (in Thai)
12. Chantaramanee N. Behaviors of chemical pesticide uses and the effectiveness of an occupational health education program of safety knowledge among farmers in upriver area, Phayao province. Journal of Safety and Health. 2017;10(37):35-45. (in Thai)
13. Kaladee A, Sommart J. Factors related to hazard preventive behavior on chemical pesticide use of people in Tahin-Ngom, Muang, Chaiyaphum. Ratchaphruek Journal. 2015;13(3):42-50. (in Thai)
14. Okonya JS, Kroschel J. A cross-sectional study of pesticide use and knowledge of smallholder potato farmers in Uganda. BioMed research international. 2015;10(53):17.
15. Dangkrean B, Rattanakomol P, Salaaouyporn A, Surinarbhorn M. Factors relating to pesticide prevention behaviors among agricultural workers, Chainat province. Journal of Nursing and Education. 2017;10(4):107-22. (in Thai)